

ФОРСАЙТ-ДОСЛІДЖЕННЯ: ПУТІВНИК
(I квартал 2024 року)*

Форсайт – це інструмент системного осмислення майбутнього, який дозволяє виявляти тенденції та тренди, прогнозувати їх вплив на суспільні відносини. Цей путівник спрямований на підвищення прогностичних спроможностей органів державної влади України.

Путівник містить інформацію щодо актуальних питань, на яких зосереджена увага зарубіжних й українських дослідницьких форсайт-установ та організацій, і висвітлює результати аналізу ключових тенденцій, викликів і політичних рішень, з якими, ймовірно, зіткнуться Україна та світ у майбутньому.

У цьому випуску Путівника наведено огляди досліджень, що опубліковані в Європейській системі аналізу стратегій та політики у I кварталі 2024 року, які стосуються геополітичної ситуації у світі, світового боргу, безпеки, боротьби з дезінформацією, глобальної співпраці, виборів в ЄС тощо.

Для ознайомлення з Путівником перейдіть за посиланням:

<https://padlet.com/rservvru/2024-dqwwedzw7jrxai5>

ЗМІСТ

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА РОЗВИТКУ 4

Звіт щодо світового боргу у 2024 році: ринки облігацій в умовах високої заборгованості..... 4

Факти, а не фейки: боротьба з дезінформацією та зміцнення інформаційної доброчесності..... 5

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ..... 7

Відносини між Європейським Союзом та Індією набирають стратегічної ваги?..... 7

Десять питань, на які потрібно звернути увагу в 2024 році..... 8

Погляд у майбутнє-2024 11

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА РОЗВИТКУ (ОЕСР)

Звіт щодо світового боргу у 2024 році: ринки облігацій в умовах високої заборгованості¹

Видавець: ОЕСР.

Сфери: економіка, врядування.

Ключові слова: світовий борг, економічне зростання, державний борг, центральні банки, Європейський центральний банк.

Перше видання щорічного звіту щодо світового боргу містить результати аналізу поточних ринкових умов та ключових майбутніх викликів, з якими стикаються політики, працюючи над забезпеченням функціонування ринків облігацій та фінансової стабільності. Звіт ґрунтується на оригінальних даних опитування ОЕСР, інформації, наданої державами-членами ОЕСР, а також на аналізі комерційних та державних даних.

Видання містить звіт про «Перспективи державних запозичень», який раніше був окремою публікацією ОЕСР, і три окремі розділи, в яких окреслено комплексне бачення розвитку світових ринків облігацій за останні два десятиліття, а також висновок, в якому висвітлено ризики та вразливості у цій сфері.

Основою дослідження є вивчення: потреб у зовнішніх фінансових запозиченнях і стратегій фінансування; динаміки співвідношення боргу до ВВП; процентних платежів та ризиків рефінансування; впливу кількісних обмежень на базу інвесторів і ринкову ліквідність тощо.

Останній розділ звіту присвячено тенденціям на ринку облігацій та їх впливу на світовий борг і фінансову стабільність у світі, потенційним цілям інвесторів під час придбання облігацій сталого розвитку та як це може вплинути на рішення корпоративних емітентів та емітентів державного сектору. Також зосереджено увагу на тому, що можна зробити для подальшого розвитку ринку облігацій сталого розвитку.

Серед основних висновків цього звіту про майбутнє можна виділити такі:

– довший середній термін погашення державного боргу держав-членів ОЕСР частково захищає державні фінанси від різких стрибків доходності. Однак це тимчасове послаблення і до 2026 року лише рефінансування боргу з фіксованою ставкою може призвести до збільшення відсоткових платежів за запозичення на 0,5 % ВВП порівняно з 2023 роком;

– збитки, яких зазнають центральні банки в державах через посилення монетарної політики, або зменшують їхні перекази на користь казначейств, або викликають потребу в компенсації, що призводить до зростання потреб у запозиченнях;

¹ OECD (2024), Global Debt Report 2024: Bond Markets in a High-Debt Environment, OECD Publishing, Paris. URL: <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/document/global-debt-report-2024>

– прогнозується, що загальний борг державних облігацій в державах ОЕСР у 2024 році збільшиться до 56 трильйонів доларів США, що на 2 трильйони доларів США більше проти 2023 року і на 30 трильйонів доларів США, порівнюючи з 2008 роком.

Ці прогнози буде корисно враховувати розробникам політик у державах-членах ОЕСР.

Факти, а не фейки: боротьба з дезінформацією та зміцнення інформаційної доброчесності²

Видавець: ОЕСР.

Сфери: економіка, освіта, зовнішня політика, глобалізація.

Ключові слова: демократія, ЄС, фейкові новини, інформаційне суспільство, ОЕСР, прозорість.

Цей звіт ОЕСР висвітлює необхідність демократичних держав відстоювати існування різноманітних, високоякісних інформаційних просторів, які підтримують свободу думки і вираження поглядів, а також політику, яка може бути використана для підвищення рівня підзвітності та прозорості онлайн-платформ. У демократичних суспільствах, для яких характерні свобода слова та відкриті дебати як спосіб досягнення консенсусу на всіх рівнях, пошук шляхів забезпечення інформаційної доброчесності є ключем до здатності суспільства триматися разом. Цей звіт є першою базовою оцінкою урядів щодо вдосконалення своїх управлінських заходів та інституційної архітектури для підтримки сприятливого середовища у розповсюдженні достовірної інформації, одночасно забезпечуючи належний захист свободи вираження поглядів і прав людини. У звіті також розглядається синергія різних політик для кращого розуміння умов, що сприяють інформаційній доброчесності.

Значну увагу зосереджено на ризиках, зокрема поширенні дезінформації під час виборів, іноземних інформаційних маніпуляціях та кампаніях щодо втручання під час виборів, а також розглядаються наслідки поширення використання генеративного штучного інтелекту. Звіт частково ґрунтується на опитуванні 23 держав ОЕСР, що ілюструє досвід з прийняття національних стратегій боротьби з дезінформацією як винятковий.

Хоча доступність інформації забезпечує безпрецедентний доступ до знань, що сприяє залученню громадськості та інноваційному висвітленню новин, вона також створює сприятливий ґрунт для швидкого поширення неправдивої інформації, що вводить в оману. Розвиток використання генеративного штучного інтелекту ще більше посилює цей виклик.

З точки пропозиції, економічні стимули вірусності та рекомендаційних алгоритмів часто ставлять на перше місце цінність інформації як товару, а не як суспільного блага. З боку попиту, нові технології все більше реагують на

² OECD (2024) Facts not Fakes: Tackling Disinformation, Strengthening Information Integrity, OECD. URL: <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/document/global-debt-report-2024>

психологічні та поведінкові чинники, які лежать в основі пошуку, обробки і споживання інформації людьми.

У звіті висвітлено спільні сфери, що викликають особливе занепокоєння та потребують дій від державних органів. Це, зокрема, необхідність для урядів продовжувати зміщувати фокус своєї уваги з ситуативної політики протидії дезінформаційним загрозам на більш системний підхід, який зміцнить інформаційну доброчесність у більш широкому сенсі. Уряди повинні забезпечити, щоб їхня політика була скоординованою, ґрунтувалася на фактах і регулярно оцінювалася для визначення її ефективності. Для цього важливо визначити часові рамки оцінювання політичних дій. Наприклад, політичні заходи, такі як реагування на дезінформаційні кризи, особливо під час виборчих кампаній, повинні розроблятися паралельно з іншими політичними заходами, такими як інвестиції в стійкість суспільства.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ (ЄС)

Відносини між Європейським Союзом та Індією набирають стратегічної ваги?³

Видавець: Інститут Європейського Союзу з досліджень безпеки.

Сфери: зовнішня політика, глобалізація, міжнародна безпека, розвиток технологій, економіка.

Ключові слова: зовнішня політика ЄС, Індія, стратегічне партнерство, безпека і оборона, цифрові інновації, зелений перехід.

В аналітичній записці Інституту Європейського Союзу з досліджень безпеки викладено результати проведеного аналізу щодо змін у відносинах між ЄС та Індією з урахуванням сучасної геополітичної ситуації, в умовах якої обидві сторони змушені коригувати свої цілі та інтереси.

Для Індії наразі є можливість скористатися теперішньою геополітичною ситуацією з метою збільшення присутності на ринку ЄС та отримати вигоду від європейських технологій та інвестицій. Експертами також розглядаються важливі розбіжності в офіційних позиціях ЄС та Індії на світові події. Прикладами таких розбіжностей є, зокрема, фактична мовчазна згода Індії на вторгнення Росії в Україну, забезпечення та захист прав людини, лібералізм та релігійні питання. Зазначено, що Індія продовжує поглиблення відносин із РФ у сфері імпорту російської нафти й озброєння.

Однак за останні кілька років відбулися значні зрушення у налагодженні відносин між ЄС та Індією. Одним із прикладів є запуск Ради з питань торгівлі та технологій між ЄС та Індією у квітні 2022 року, а також спільні військово-морські навчання біля берегів Гвінеї та офіційна участь обох сторін в економічному коридорі Індія – Близький Схід – Європа (ІМЕС), запущеному у вересні 2023 року.

На думку експертів, ЄС переходить від свого традиційного фокусу на стратегічній автономії до стратегічної взаємозалежності, тоді як прем'єр-міністр Індії Нарендра Моді просуває ідею Aatmanirbhar Bharat («опору на власні сили») та подальшу стратегічну автономію Індії.

Європейські та індійські експерти аналізують конкретні аспекти співпраці між ЄС та Індією й досліджують використання спільних точок дотику для розвитку співпраці. Це має дозволити політикам з обох сторін подолати труднощі, спричинені розбіжностями в очікуваннях, та визначити потенційні сфери зближення.

У експертів також викликає занепокоєння світоглядні розбіжності ЄС та Індії. Мова йде про розбіжності між «цивілізаційними утвореннями», адже у цьому контексті отримали розвиток ревізіоністські амбіції РФ до початку її збройної агресії проти України.

³ EU-India relations. Gaining strategic traction? European Union Institute for Security Studies. URL: <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/document/eu-india-relations-gaining-strategic-traction>

У записці містяться експертні висновки нормативних відмінностей та потенційні сфери зближення між Індією та ЄС. Водночас визначається прагнення Індії до отримання місця за столом міжнародної політики. Це є ключовим фактором, що сприяє розвитку відносин з ЄС. Також обговорюється співпраця щодо забезпечення поставок критично важливої сировини і, таким чином, зменшення залежності від Китаю.

У висновку міститься рекомендація до врахування щодо того, що можливо ЄС доведеться переглянути спосіб, у який він має намір реалізовувати Механізм регулювання вуглецевих кордонів, враховуючи важливість торговельних відносин з Нью-Делі та вирішальну роль Індії в дебатах щодо зміни клімату й енергетики. Аналогічно, якщо Індія прагне залучити ЄС до реалізації своїх інноваційних планів розвитку цифрової державної інфраструктури в країнах, що розвиваються, та їй доведеться враховувати критерії ЄС при встановленні своїх цифрових стандартів. Для подальшого руху вперед у відносинах між ЄС та Індією варто також враховувати, що Індія не збирається ставати ліберальною державою найближчим часом.

Десять питань, на які потрібно звернути увагу в 2024 році⁴

Видавець: Дослідницька служба Європейського Парламенту.

Сфери: екологія, економіка, зовнішня політика, оборона, безпека.

Ключові слова: зміни клімату, демократія в США, відносини між ЄС та РФ, вибори в ЄС, збройний конфлікт в Україні.

Матеріал є восьмим виданням щорічної публікації Дослідницької служби Європейського Парламенту (EPRS), спрямованої на визначення та формулювання деяких ключових аспектів, які можуть посісти чільне місце у порядку денному ЄС у 2024 році. Проаналізовані у виданні теми охоплюють питання: європейської молоді; виборів до Європейського Парламенту; фейків та дезінформації у рік виборів до Європейського Парламенту; виконання подвійного переходу (зелений і цифровий переходи); перевищення кліматичних показників; майбутнє автомобільного сектору ЄС; фінансування відновлення та реконструкції України; переслідування міжнародних воєнних злочинців та відшкодування збитків жертвам воєнної агресії проти України; вплив Ель-Ніньо (екстремальні значення температури води й атмосферного тиску) на продовольчу безпеку; вибори у США 2024 року; розвиток Індії.

На думку експертів EPRS, проаналізовані питання матимуть вирішальне значення в законодавчому та бюджетному порядку денному як Європейського Парламенту, так і ЄС та сприятимуть змінам у суспільстві.

Вибори до Європейського Парламенту, що відбудуться з 06 до 09 червня, можуть стати поворотним моментом для більшого залучення молоді до виборчого процесу з кількох причин. По-перше, чотири держави-члени (Бельгія, Німеччина, Мальта та Австрія) дозволять 16-річним голосувати на європейських

⁴ Ten issues to watch in 2024. European Parliament. URL: <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/document/ten-issues-watch-2024>

виборах 2024 року, а Греція – 17-річним. Низка досліджень підкреслює переваги зниження виборчого віку не лише з точки зору безпосереднього впливу на явку виборців, але й з метою заохочення розвитку звички голосувати протягом усього життя, особливо якщо молоді люди вперше проголосували, ще живучи з батьками. По-друге, в ЄС висловлюється сильна політична воля до взаємодії з молоддю. Президенти Європейського Парламенту та Європейської Комісії чітко дали зрозуміти, що інституції ЄС прислухатимуться до проблем молодих поколінь та вирішуватимуть їх. По-третє, всупереч загальноприйнятій думці, що молодь відсторонена від політики, вона насправді користується новими можливостями, щоб брати майбутнє «у свої руки».

Щодо штучного інтелекту (ШІ) більшість громадян ЄС у деяких державах-членах стурбована загрозами, що він несе та, особливо, щодо технології «deepfake», через які виборцям складно відрізнити справжню інформацію від підробленої. Хоча використання генеративного ШІ у політичній рекламі поки що обмежене, але існують очікування, що у 2024 році і далі його застосування зростатиме. Тому деякі великі технологічні компанії оновлюють свою політику аби заборонити чи встановити додаткові вимоги для політичної реклами, створеної з використанням генеративного ШІ. Тим більше, що все складніше виявляти контент, створений за допомогою генеративного ШІ (як для машин, так і для людей).

Питання подвійного переходу в ЄС та державах-членах визначається як ключова мета десятиліття. Обидва напрями політики мають вирішальне значення для забезпечення стійких економік і суспільств, здатних процвітати завдяки сталому та інклюзивному зростанню. Найбільшим джерелом фінансування ЄС для подвійного переходу, безумовно, є NGEU – інструмент з бюджетом 806,9 млрд євро, створений ЄС на допомогу державам-членам оговтатися від соціально-економічних наслідків пандемії COVID-19. Більшість ресурсів NGEU, що фінансується за рахунок запозичень, спрямовується національним планам відновлення та стійкості. На цьому етапі основною загрозою є ризик недонаповнення фонду, що може негативно позначитися на програмах, які виконуються у рамках подвійного переходу.

На жаль, світ не в змозі утримати зростання глобальної температури нижче 2°C. Навіть за найоптимістичнішими сценаріями очікується, що зростання температури на деякий час перевищить 1,5°C, а потім знову впаде нижче 1,5°C завдяки масштабному вилученню вуглецю. Хоча заходи зі скорочення викидів парникових газів та збільшення поглинання вуглекислого газу залишаються вкрай важливими, проте існує нагальна потреба в посиленні зусиль з адаптації до зміни клімату, щоб уникнути втрат і підвищити стійкість до таких змін. Прогнози показують, що навіть якщо всі національні кліматичні зобов'язання будуть виконані, температура продовжить зростати на 2,5-2,9°C вище доіндустріального рівня. Хоча для обмеження потепління до 1,5°C необхідна швидка поетапна відмова від викидів викопного палива, уряди планують видобувати приблизно на 110 % більше викопного палива у 2030 році, ніж це відповідає поставленій меті.

Іншою проблемою у 2024 році постає автомобільний сектор ЄС. Він має світову репутацію завдяки досконалості машинобудування, якості, дизайну та креативності. Сьогодні галузь перебуває на роздоріжжі: «зелений» перехід, діджиталізація та глобальна конкуренція докорінно змінили її бізнес-модель. Сектор повинен швидко адаптуватися, щоб зменшити ризики, пов'язані з цими руйнівними для них тенденціями. Виробники транспортних засобів, їхні постачальники та після продажне обслуговування забезпечують 12,9 мільйона прямих і непрямих робочих місць в ЄС, з яких 3,1 мільйона – у виробничому секторі. Автомобільний сектор становить близько 8 % ВВП ЄС. Експерти попереджають, що китайські автомобільні компанії можуть стати силою, яка формуватиме світову автомобільну промисловість у найближчі роки. Китай також домінує у виробництві майже всіх видів сировини та компонентів, що використовують для виробництва електромобілів. Близько 65 % акумуляторних елементів і майже 80 % катодів виробляють в Китаї. Водночас у жовтні 2023 року Китай запровадив експортні обмеження на природний графіт – стратегічну для ЄС сировину, яка використовується, зокрема, для виробництва акумуляторів і сталі.

Після зростання рівня економічного розвитку Китаю, який веде досить прагматичну політику із захоплення та утримання світових ринків, експерти розглядають потенційне підвищення позицій нинішніх держав середнього рівня, таких як Індія, Бразилія чи Туреччина. На виборах в Індії 2024 року при владі може залишитися прем'єр-міністр Нарендра Моді, який вважає, що Індія має найбільшу демократію у світі. При цьому економіка Індії знаходиться на висхідному шляху, а її високотехнологічні, фармацевтичні та аерокосмічні сектори є галузями світового класу. Дивлячись в майбутнє, експерти припускають, що Індія може стати наступною великою економічною потугою, а американська інвестиційна компанія «Goldman Sachs» прогнозує, що до 2075 року вона замінить Китай і стане другою за величиною економікою світу, хоча фінансові можливості Індії для подальшого збільшення витрат на інфраструктуру обмежені. Так, рівень збору податків залишається дуже низьким (близько 5 % населення сплачують податки), а створення робочих місць не відповідає потребам країни в робочій силі (близько 10 млн робочих місць на рік).

Аналітики також визначають три питання щодо України, які потребують особливої уваги у 2024 році: по-перше, забезпечення ефективної роботи нового механізму фінансування Ukraine Facility, що має фінансувати Україну з 2024 року; по-друге, відкриття переговорного процесу про вступ України до ЄС у 2024 році; по-третє, очікується, що конференція з відновлення України в Берліні в червні 2024 року надасть додатковий імпульс для збільшення приватних інвестицій у відновлення та реконструкцію України. У минулому держави-кандидати на вступ до ЄС мали в середньому 56 % доходу на душу населення ЄС напередодні вступу. Дохід на душу населення в Україні у 2021 році становив 13 % від середнього показника по ЄС. Членство в ЄС не буде ані можливим, ані доцільним, якщо економіка України залишатиметься настільки суттєво відсталою порівняно з економікою ЄС. Незалежно від відновлення після

війни, Україна терміново потребуватиме більше інвестицій, підвищення продуктивності та економічного зростання.

Погляд у майбутнє-2024⁵

Видавець: Рада Європейського Союзу.

Сфери: оборона, економіка, зовнішня політика, глобалізація, безпека.

Ключові слова: демократія в США, вибори в ЄС, Близький Схід, збройний конфлікт в Україні.

«Погляд у майбутнє-2024» – це третій аналітичний звіт Ради ЄС. Він окреслює досягнення та виклики, які постануть у 2024 році. На думку авторів цього документа, майбутнє завжди невизначене, але 2024 рік принесе більше, ніж просто невпевненість. Те, як «невизначеності» розвиватимуться протягом наступних дванадцяти місяців, буде ключовим для визначення довгострокового політичного контексту як в Європі, так і за її межами, а отже, матиме вирішальне значення для роботи Ради ЄС та Європейської Ради. У документі розглядаються інструменти, які можуть допомогти політикам орієнтуватися в умовах невизначеності не лише у 2024 році, але й на більш тривалу перспективу.

Автори цього документа пояснюють «невизначеності», які домінуватимуть у 2024 році, трьома ключовими факторами: глобальним безладом; мінливою економікою; численними виборами, що відбуватимуться в усьому світі у 2024 році (понад 40 національних виборів).

Для ЄС 2024 рік позначений виборами та інституційними змінами. Національні вибори у різних державах світу тільки посилюватимуть глобальну невизначеність. Вторгнення РФ в Україну у 2022 році та початок війни на Близькому Сході у 2023 році є тригерами зміни звичного геополітичного ландшафту, що одночасно сприяє більшій фрагментації світу. Водночас очевидними є виклики для економік держав-членів ЄС. Частково це пов'язано з тим, що глобальна фрагментація вже призвела до підриву взаємної довіри між суб'єктами міжнародного права, підвищенням вимог до національних бюджетів, і все це на тлі безперервного тиску, зумовленого нагальною потребою вирішувати проблеми зміни клімату.

На думку експертів, економічні обмеження можуть бути переосмислені як можливості переспрямувати бюджетні видатки відповідно до чітко визначених стратегічних пріоритетів. Такі обмеження також можуть призвести до більш інноваційних та економічно ефективних рішень політичних проблем, які за інших обставин можна було б вирішити шляхом простого збільшення наявного фінансування. З іншого боку, економічні обмеження постають як стимули для держав-членів розглянути можливість об'єднання більшого обсягу ресурсів, що призведе до економії на національному рівні.

У підсумку зміна світового порядку, безумовно, несе більше ризиків, ніж можливостей для ЄС, який спирається на основоположне бачення світу,

⁵ Forward look 2024. Council of the European Union. URL: <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/document/forward-look-2024>

побудованого на багатосторонності, компромісі та ліберальному інтернаціоналізмі. Але сучасна криза може надати ЄС можливості заповнити ніші, що виникають. У цьому контексті ЄС має спробу налагодити більш тісні та взаємовигідні відносини з державами, які наразі не є повноцінними партнерами Європейського Союзу.

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*